

BUTLLETI

DEL GRUP D'ESTUDIS SITGETANS

Any I

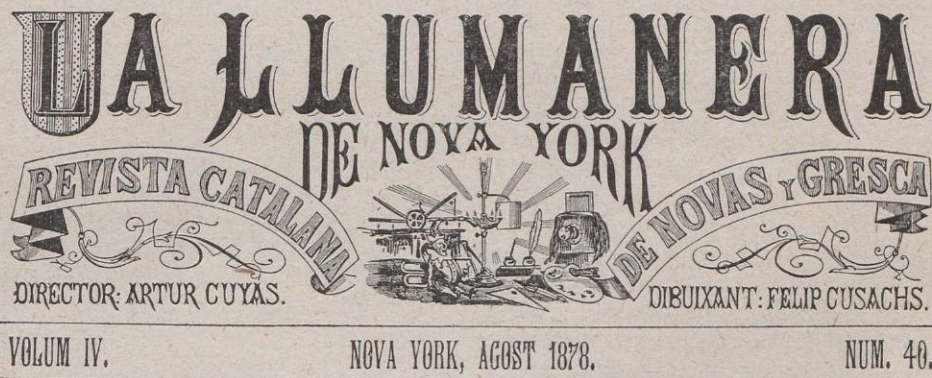
Novembre de 1976

N.º 4

El Sitges del segle XIX a «La Lluanera de Nova York»

Per novembre de 1874 va sortir el primer número d'una revista mensual publicada a Nova York per Artur Cuyàs i Armengol (1845-1925). La revista es publicava en català i tenia per títol «La llumanera de Nova York. Revista catalana de nova y gresca». Va durar fins el maig de 1881 i va publicar setanta-tres números. Aquesta revista devia voler consolar les nostàlgies dels emigrats al nou continent. Per això a més de publicar notícies de Catalunya, a cada número solia parlar d'alguna població o lloc de Catalunya, que poguessin ser lloats pels seus

entre las reixas revelan un lucso y un acomodo que no's troban ab tanta abundancia en altrás poblacions de Catalunya. Y es que la meytat dels habitants de Sitjes son comerciants qu'han fet la fortuna en América y que al retirarse van á passar sas vellesas ab pau y tranquilidad en lo poble hont vingueren al mon, ó s'hi fan una caseta pera anarhi a passar l'estiu si es que s'estableixen en Barcelona. Aixís es que Sitjes, no obstant de tenir solament de quatre a cinc mil habitants, es una de las poblacions mes ricas, mes importants, mes respectables y mes senyoras en proporció a sa grandaria que s'troban en Catalunya. Al estiu sobretot y molt especialment en los mesos d'Agost y Septiembre qu'es quand se celebran la festa de la Mare de Deu del Vinyet, la festa

mèrits paisatgístics. I entre d'altres, al número 40, corresponent a l'agost del 1878, «La llumanera» va parlar de Sitges.

A la pàgina 1 hi ha un article de presentació de la població. Pot ser interessant la transcripció, ja que la revista sols pot ser consultada a unes poques biblioteques. Diu (respectada l'ortografia original): «La antiga "subur" es una de las poblacions mes bonicoyas que adornan la costa de Catalunya. Al viatjador que hi va en diligencia desde Vilafranca, en vapor desde Barcelona o en burro per las Costas de Garraf, sembla Sitjes al descobrirla de lluny una gran bugada de roba blanca, estesa sobre la sorra. Tal es l'efecte que presentan sas nombrosas y ben emblanquinadas casas, entre las quals destacan algunas de construcció moderna que son verdaders palaus en miniatura. En efecte, quand un entra en la població se sorpren de veurer tantas casas grans que aixís per la fatxada com per lo mobiliari que's veu per

major de San Bartomeu, la brema y la festa de la patrona Santa Tecla, es molt gran l'aplech de forasters que van de Barcelona, de Vilanova, de Vilafranca y d'altres poblacions vehinas, presentant llavors lo poble una fesomia molt animada y riallera. Lo famos passeig de la Rivera se converteix llavors totas las nits en lo centro y punt de reunió de la lluhida societat de Sitjes y mentres se escoltan los armoniosos acords de la orquesta y se veu reflectir la lluna en la mar, las bonicas y jolivas ninas se paseijan amunt y avall, recullint amb una sonrisa las amoretas que al passar els hi fan galans minyons. Y la festa major? Oh! la festa major de Sitjes, que n'es de lluhida y bulliciosa, que n'es d'alegre y divertida amb tanta gralla y sachs de gemechs, ab las funcions de Yglesia y professo de San Bartumeu, amb los balls de bastons, dels cercolets, de las gitanas, dels diables, del pastorets, de la moxiganga y ab los castells de foch! Tothom es al carrer

ó á la reixa; tothom gosa y s'diverteix, y la alegría s'escampa per tot arreu y á tothom arreplega, homes y donas, jóves y vells. Aquestas escenas, un cop vistas no's borran may de la memoria: s'quedan allí grabadas com una làmina, formant una de las ilustracions del llibre de la vida. Aqueixas festas son los dias de sol de la nostra ànima. No es estrany donchs, que ls'fills de Sitjes, que solen tenir al seu poble un amor entranyable, recorden en la ausencia ab tant de carinyo aqueixa festa, que fins en Santiago de Cuba la celebran ab entussiasme los molts sitjetans qu'allí resideixen. Y per anys que falte de Sitjes y per lluny que s'trobe d'ella lo sitjeta may oblida aquella Yglesia collocada sobre un turó de roca, que s'diu lo Baluart; aquell tossal pedregós hont esta enfilada la ermita de San Sebastià y lo cementiri que enclou alguns richs monuments de marbre; aquella alegre y soleuada rivera; aquell camí plé de capelletes que conduceix al temple de la miraculosa Mare de Deu del Vinyet; aquell temple de qual sostre penjan bonicas llantias i barcos, ofrenda de mariners salvats d'algun temporal desfet; aquell bolumí hont van a nadar los xicots en las xafogosas tardes d'estiu; aquells molins hon van a buscar cataclechs; aquella creu de Ribas desde hon se veu lo encisador panorama de la vila; aquellas vinyas hont van las familias en la tardor a fer brenar y hont se cullen ab estisoras los delicats grans de la célebre Malvasía y tots aquells punts, en fi, que donan caràcter y fesomia especial a eixa hospitalaria y animada vila. En la plana de dibuixos publiquem algunas vistas que estén segurs alegrarán lo cor dels sitjetans d'América, y daran als que no hajan estat may en Sitjes una idea de son aspecte pintoresch.

Fins aquí el text. De quí es? Quasi es podria assegurar, que d'algú que va estar personalment a Sitges. He sentit a dir —potser algú podrà precisar-ho— que uns mesos abans de la publicació d'aquest article en Cuyàs va estar a Sitges. Potser n'és ell l'autor. Algunes anotacions s'hi poder fer. Confirma per exemple, que el camí de les costes abans de l'obertura de la carretera era un simple camí de ferradura pel que calia anar amb burro, mentre que per anar a Vilafranca es podia anar amb diligència (1). Precisament l'any de la publicació de l'arti-

cle (1878) estava a punt d'inaugurar-se la carretera que arraconaria el vell camí (2). Parla una mica més avall dels «palaus en miniatura» que hi ha a la vila. No tenim cap relació contemporània d'aquests edificis, però en un escrit inèdit de Josep Soler i Cartró de quinze anys més tard, es fa una relació dels edificis més notables de la vila, molts dels quals devien existir ja en 1878: «los chalets del Exm. D. Estanislao Planás y D. Joseph Mirabent, La Villa Isabel de D.ª Isabel Ferret, viuda de Martorell, la Villa Rosa de D. Jaume Hill, los edificios de D. Sebastià Sans, del Exm. Sr. D. Juan Bofill, del Dr. D. Bartolo (sic) Robert, lo de D. Melchor Cardó, lo d'en Joseph Boniquet, los de D. Manuel y D. Aleix Vidal y Quadras, y las dels Srs. Robert, Catasús, Batlle, Carreras, Teluly (?), Blay, Llopart, Domenech, Vda. Casamiglia, Mestres, Julià, Sariol, Llopis, Vilanova, Tarrida y moltas mes d'altres patricis de la vila uns y residents altres en Barcelona» (3). Fa referència l'article als «cuartos» de reixa, tan típics de Sitges, i que malauradament s'estan ja perdent. Segueix una descripció de la festa major on hi havia tots els números folklòrics, que encara ara es mantenen vius: «balls de bastons, cercolets, gitanes, diables, pastorets, moixiganga i castells de focs». Del Camí Fondo del Vinyet recorda l'autor el «camí ple de capelletes» que han anat caient a mida que l'urbanització moderna edificava a banda i banda de l'antic camí torres d'estiueig. Els Bolumins, també dits Balmins, és a dir les tres petites cales, que hi ha a llevant del Cementiri, servien de lloc de bany dels vaillets de Sitges. Finalment als Molins s'anava a cercar «cataclechs». Confesso la meua ignorància sobre què pugui ser tal cosa. No l'he trobada a cap diccionari. Algú ens en pot informar?

Ignasi M.ª Muntaner

(1) Vegi's la descripció que hi ha a: Emerèncià Roig i Raventós «Sitges dels nostres avis», Barcelona (Catalònia) 1934, p. 17.

(2) La carretera es començà desde Barcelona en 1864, però parà en arribar al Peu de les Costes. En 1871 es reprengheren les obres en direcció a Sitges i fou oberta al trànsit en 1879.

(3) Còpia mecanografiada que hi ha a la Biblioteca Rusinyol p. 16 s.

L'antic «Ball de Bastons de Sitges»

Conferència de Jofre Vila

i 2

Balls d'espases i bastons, a Catalunya

En terres de parla catalana hi trobem referència del ball d'espases; era patrimoni exclusiu del gremi d'espasers o ferrers. El tro-

bem interpretat per membres d'aquest gremi a València el 1439; el 1482, a Cervera sabem que les espases varen ser canviades per bastons per motius d'ordre públic —la diversió acabava en batussa...—. La precaució suposem que va ser imitada arreu i testimonis posteriors parlen ja d'un ball de bastons: el 1695, a Tarragona, causaren sensació bastoners de Vilarrodona, etc. Alhora, el sentit agrari continua involucrat a la dansa: sabem que a Sant Cugat i a Terrassa els vells pagesos donaven importància al fet

de portar cascavells sorollosos perquè suposaven que això afavoria les collites, i a Solsona existia una mena de ball de bastons que només s'interpretava quan es desitjava la pluja per als camps.

Una suposició

I ara permeteu-me una suposició, bonica, però amb poc fonament... Seria la de considerar la versió ballada dels bastons sitgetans com a la resta d'un ritual agrari dedicat a afavorir el conreu del vi, portat des de Grècia pels almo-

da perdut, però hem pogut comprovar que el 1857, per exemple, ja hi era i que no extranyava a ningú. Però també sabem que, a principis de segle, es va fer un recull de balls de bastons aplegats a la comarca del Penedès i se'n denotà un, de procedència sitgetana, que ja per aquell temps havia deixat de ballar-se i que es coneixia amb el nom de «Ball de Mossèn Joan». Marià Aguiló el registra en la seva documentació folklòrica com a ball de bastons de Sitges, al Garraf, ballat per Sant Bartomeu, acompanyat de música i cant feta per components del ball, als quals contesta un personatge cen-

gàvers. Diu la *Crònica* de Ramon Muntaner que amb ells hi anava un sitgetà, el qual, a Monnbasia, a l'illa de Quio, conegué el conreu de la malvasia a través d'uns frares allà establerts, i, que en tornar a Sitges hi portà unes serments per plantar a la vinya, i potser hi introduí els costums que es practicaven a Grècia per al conreu... Això podria ser el que més tard s'ha conegut com a «Ball de Mossèn Joan», que més endavant esmentarem. Al vestit dels balladors hi predomina el color blanc, com als vestits dels camperols hel·lènics i albanesos i porten a les mans bastons de fusta d'alzina fet que recorda llarga tradició que trobem també a Grècia, on l'alzina era utilitzada pels grecs a les seves cerimònies.

El «Ball de Mossèn Joan»

Diverses vegades hem observat i comentat que al ball de bastons sitgetà hi ha dotze dansaires, de la resta del Penedès i d'arreu, que són vuit, setze... Per això, també, en el nostre ball de bastons hi trobem petites trampes coreogràfiques: al «corrandillo», a «la boja», etc. L'origen d'aquesta variant pot semblar que que-

tral muntat a cavall enmig del grup i que vesteix de guerrer. El dit ball sembla ser que s'interpreta a Vilafranca com a procedent de Sitges, i també al Camp de Tarragona, als indrets on es conreava l'olivera. Milà i Fontanals estudià el «Ball de bastons de Mossèn Joan» i el considerà com a resta de cerimònia guerrera dels creuats. Nosaltres gosem apuntar... No podrien ser almogàvers? I trobem que Andreu Bofarull ho donava per suposat i hi veia la representació del retorn del cabdill victoriós de la batalla. La resta del ball, conservat segons la versió del Camp de Tarragona, és recollida en un manuscrit de la biblioteca de Pau Font i Rubinat, de Reus, el qual descriu la batalla amb dotze components més el personatge central i, coincidència amb Sitges, on trobem que hi ha un costum establert amb 13 individus, un d'ells com a suplent, que en ocasions assoleix el paper de mestre d'ordres.

El «Joan» mirat segons la forma primitiva devia ser el cap de la faccècia i devia estar col·locat al centre d'un cercle format per la resta dels participants, segons les formes coreogràfiques més antigues que acrediten així el seu remot origen. Sembla ser que el Joan era

enlaira't per una torre humana alçada en finalitzar el combat, moment en què intervenien uns diablots que eren retuts per terra, justificant tal característica el caràcter agrari de la representació.

Ja no queda més temps, perquè m'he extès massa potser en altres aspectes. Només us de-

mano dispensa pel temps que us he distret i us demanaria que, si coneixeu detalls referents al tema que en particular m'interessa, fessiu el favor de comunicar-me'ls... Gràcies.

Jofre

Patrocinat per la

Caixa d'Estalvis del Penedès